

Razgovor

Dragutin Trumbetaš,

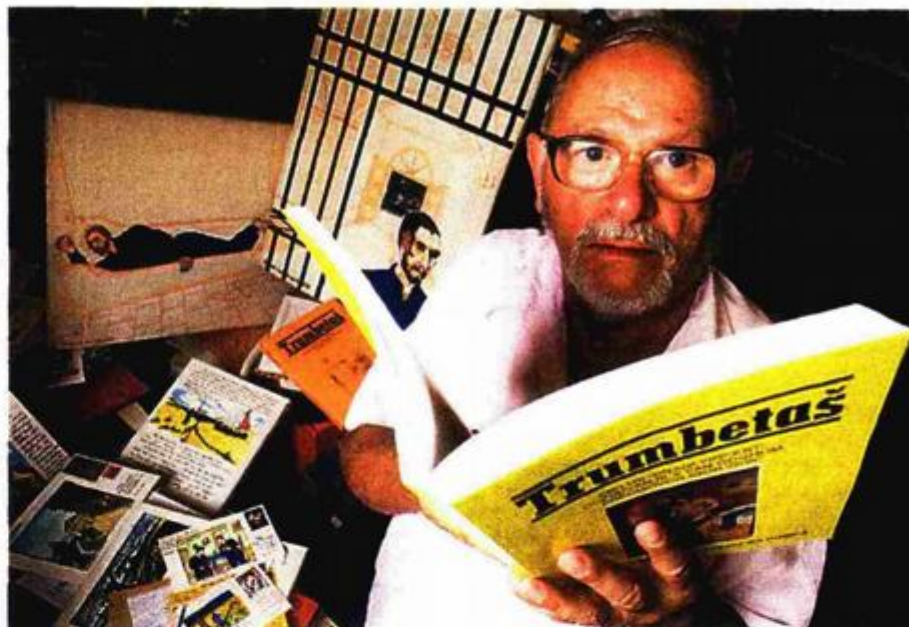
slikar i pisac

Dragutin Trumbetaš rođen je 1. siječnja 1938. u Velikoj Mlaci. Već u šestoj godini crtao je portrete svojih susjeda u Velikoj Gorici. Grafičku industrijsku školu završio je 1956. Zbog partijske kontrole 1957. bježi u Austriju, no uskoro se vraća u Hrvatsku. Godine 1966. drugi put odlazi u inozemstvo, ovaj put u Frankfurt na Majni. U tom gradu počeo je 1968. crtati gastarbajterski ciklus. Godine 1975. Božo Biškupić priređuje mu prvu samostalnu izložbu u kući Lotrščak i izdaje mapu *Gastarbeite*. Bogdan Žižić snima dokumentarni film o Trumbetašu. Od tada počinju samostalne izložbe u Njemačkoj, kojih je bilo čak 60. U ciklusu „Bankfurt ist Krankfurt“ prikazuje pokvarenost europskog društva. Godine 1980. preseljava se u Veliku Mlaku i tadašnjega vlasti osuđuju na godinu i pol

ostalo još nenapisano i da bi još toliko knjiga trebalo napisati. Naime, otkad sam došao u Njemačku gotovo svaki dan sam vodio dnevnik jer se mnogo toga neprestano događalo, i ja sam želio gotovo sve obuhvatiti, i kasnije to koristiti, kao sada. Tako se ne može reći da je to rad samo u posljednjih pet godina, već je to rad od oko trideset ili pedeset godina.

Osim toga ja najprije pišem razne dijelove rukopisa olovkom ili kemijskom olovkom, zatim tipkam na stroju, ispravljajući odlomke koji mi lošije izgledaju, t.j. poboljšavam razgovore ili dijaloge koji mi se čine površni ili nepotrebni, neke i izbacujem i dodajem nove dijelove.

Moglo bi se reći da sam ja više od deset godina razmišljao kako da počnem pisati te romane jer nisam bio zadovoljan pisanjem drugih autora o toj temi.

spješno, a Petrovička je nastojala psihološki opisati svoj život u Njemačkoj, također dosta neuspjelo.

Zatim je to knjiga Ivana Raosa „Gastarbajteri“ zbog koje sam se uistinu razljutio pa sam i nazvao Raosa i prigovorio mu da je on u pripovijetkama o gastarbajterima koristio svoju intelektualnost. Sve pripovijetke pršte od vrhunske intelektualnosti. Ja sam mu rekao da jedan gastarbajter ne može iz Njemačke pisati svojoj supruzi na selo intelektualna pisma, kao što ni ona ne može njemu pisati vrhunska intelektualna pisma ako nema visoko obrazovanje. Raos mi je odgovorio da je on sma-

stio kako pisati, jer se moje pisanje moralo razlikovati od pisanja drugih autora. Do prije sedam ili osam godina postojale su samo studije o životu gastarbajtera ili činjenice kako je to pisao Günter Wallraff ili ono što je pisao Ivan Raos humoristički s pokojom njemačkom riječi. Moje pisanje je moralo biti sasvim drukčije, ne intelektualno ili podsmjehivački kao kod Raosa već ozbiljno, iz života. Hoće li me čitatelji shvatiti - to nije moja briga jer ja ne mogu čekati da oni ili mase dođu do one faze na koju sam ja stigao nakon trideset-četdeset godina mukotpnog rada u socijalnokritičnom pravcu. Ja idem

Idem svojim putem i ne osvrćem se na druge

zatoru zbog širenja neprijateljske propagande. Za njegovo oslobađanje iz Stare Gradiške zauzimaju se njemački književnik Heinrich Böll, ministar Hans Dietrich Genscher, ministar Egon Bahr i kancelar Willy Brandt.

Godine 1987. opet odlazi u Frankfurt. Slijede novi ciklusi: „Ex libris“, „Život kao zmija“, „Ljudsko smetlište“ i kalendari s turopoljskim motivima. Slijedi ciklus „Lieber Vincent - dopisivanje s van Goghom“. Uz crtanje Trumbetaš se bavi i pisanjem, od osamdesetih godina do danas. Godine 2009. objavljena je prva knjiga romana pod naslovom „Pušači i nepušači“ u izdanju „Hrvatskoga slova“. Slijedile su knjige pod istim naslovom u izdanju Biblioteke „Albatros“ Pučkog otvorenog učilišta Velika Gorica. Sredinom 2013. objavljena je peta knjiga. U Povijesnom muzeju u Frankfurtu na Majni priređena je 2013. izložba „Drago Trumbetaš - Gastarbeiter in Frankfurt“ u okviru festivala „Kroatien Kreativ 2013.“, kojim se u Njemačkoj ove godine obilježava pristup Hrvatske Europskoj uniji. Time je grad Frankfurt odao veliko priznanje umjetniku, koji svojim djelom u slici i riječi opisuje ne samo sudbine gastarbajtera iz Hrvatske i svijeta u drugoj polovini dvadesetog stoljeća, nego i život u domovini. Ovaj razgovor upriličili smo u povodu izdanja pete knjige romana „Pušači i nepušači“

Gospodine Trumbetaš, upravo je izašla Vaša peta knjiga o gastarbajterima pod naslovom „Pušači i nepušači“. Kako se osjećate nakon pet ili šest godina rada na tim knjigama?

- Malo sam odahnuo nakon pomnog rada no čini mi se da je mnogo materijala

Koliko su drugi autori obrađivali ta temu?

-Njemački su intelektualci pisali razne studije o gastarbajterima, i to najviše vrlo poznati pisci. Ja imam prikupljeno više od stotinu knjiga samo njemačkih autora. Zatim su tu knjige turskih gastarbajtera, tj. njihovih intelektualaca koji su pisali brojne knjige za djecu pa ih preveli na njemački.

Otkad sam došao u Njemačku gotovo svaki dan sam vodio dnevnik jer se mnogo toga neprestano događalo, i ja sam želio gotovo sve obuhvatiti

Postoje još knjige grčkih pisaca, talijanskih, portugalskih i španjolskih gastarbajtera koji imaju i svoju knjižaru u gradu gdje mogu gastarbajteri iz prijašnjih portugalskih kolonija nabavljati knjige.

Na kraju, tu su i knjige autora iz bivše države. Slavko Gotovac je već 1976. objavio knjigu reportaža o gastarbajterima, a 1979. još jednu. Sljedećih godina izašlo je više knjiga. Romano Mrkić je napisao dvije knjige, prvu 1980. „Taksist od Münchena“. Turkinja Adalet Ağaoglu je 1979. objavila knjigu „Nježne ruže mojih želja“, a Marija Petrović roman „Povratna karta“ 1982. Josip Barković napisao je i objavio roman „Droga na seoski način“ 1980., iako naslov ne odaje sadržaj. Barković je pokušao sve moguće europske probleme umiješati u radnju romana, čak i drogu, mislim dosta neu-

trao da tako treba sve priče u knjizi pisati s čime se nikako nisam složio.

Tu je bila i knjiga „Muškarci bez žene“ Ilije Jovičića koja me strahovito razočarala a još više zbog recenzenta Mirka Božića, koji je uistinu morao vidjeti da taj tekst nema nikakve vrijednosti.

Najbolja knjiga o gastarbajterima nije književnog nego psihološkog sadržaja - „Tjeskobe hrvatskih migranata“ Šimuna Šite Čorića koja je izašla 1990. a donosi rezultate istraživanja ponašanja i osjećanja hrvatskih gastarbajtera.

Iz mnogih razgovora a i Vaših likovnih uradaka znamo da ste bili nezadovoljni pisanjem gastarbajterskih pisaca o toj Vama dobro poznatoj temi. Čime ste posebno nezadovoljni?

Romani su, kao što sam već rekao, siromašni događajima, nema pravih zapleta, nema dobrih dijaloga, ili su dijalozi predugi i zamorni, pokušaji „filozofiranja“, ili površni, a razgovori na njemačkom loši. Kod turskih pisaca, primjerice, uopće nema ljubavnih scena ili erotike je Kur'an zabranjuje pisanje o tome. To oni samo koriste u snimanju filmova gdje se obrađuju grube scene ili potenciraju folklorne detalji koji su s vremenom već općepoznati i zasićuju gledateljstvo i dosađuju ponavljanjem.

Čitatelj Vaših romana odmah primjećuje da ste Vi u knjigama zapravo opisali svoj život i život ljudi s kojima ste radili u Hrvatskoj i Njemačkoj. Opisi su iskreni, a ne kao kod ostalih autora koji nisu u stanju opisati život na poslu i stide se „otvoriti“ svoju dušu čitatelju.

-Dugo sam o tome razmišljao. Možda oko deset ili više godina dok nisam rašči-

svojim pravcem i ne osvrćem se na ostale koji „nešto rade“.

Kakva je struktura Vaših romana?

-Sastoje se od poglavlja i potpoglavlja o kojima sam isto tako dugo razmišljao i došao do zaključka da pojedino poglavlje ne smije biti dulje od petnaest tipkanih stranica. I u tom svakom poglavlju može biti četiri pet potpoglavlja koja mogu imati do četiri-pet kartica tipkanog teksta.

Svako to potpoglavlje treba biti napeto i zanimljivo za čitatelje, a nikako dosadno i čitatelji se ne smije dosađivati ni u kojem slučaju.

Vidimo da ste kajkavski, njemački, srpski kao i druge jezike koristili u svih pet knjiga.

-Naravno, kada su gastarbajteri odlazili iz svojih zemalja govorili su turski, grčki, makedonski, talijanski, španjolski,

Do prije sedam ili osam godina postojale su samo studije o životu gastarbajtera ili činjenice kako je to pisao Günter Wallraff ili ono što je pisao Ivan Raos humoristički s pokojom njemačkom riječi

portugalski, a dolaskom u Njemačku morali su učiti njemački. Kako pretežno nisu bili školovani, učili su „gastarbajterdojč“, što je bilo međusobno učenje, na poslu, pa su tako govorili „frankforteriš“ ili „berlinerš“ i ostale dijalekte koji su se govori-

nastavak na str. 4

nastavak sa str. 3

li u pojedinim gradovima i pokrajinama. Tako da 80 posto gastarbajtera nije nikada naučilo „Hochdeutsch“, što im ne možemo zamjeriti.

Što sada spremate?

-Već deset godina crtam kartone za „Balade Petrice Kerempuha“ Miroslava Krleže. Volio bih završiti i 100 „Ex librisa“. Možda će to onda netko tiskati!

U Povijesnom muzeju u Frankfurtu na Majni već pet mjeseci traje Vaša izložba „Gastarbajter“. Jesu li Vas poduprli i hrvatski službeni predstavnici?

-Iz Hrvatske je došao Božo Biškupić koji je izložbu i otvorio, a iz hrvatskog konzulata u Frankfurtu nitko nije došao. Njih nije briga za kulturu. Osim toga oni cijene samo akademske slikare, a ne nekog tipografa ili, kako bi se hrvatski reklo, „ručnog slagara“ koji crta nekakve crteže.

Nije došao ni hrvatski veleposlanik Kovač iz Berlina iako ga je g. Biškupić obavijestio.

Kakav je bio odjek u frankfurtskim medijima?

Može se reći - dobar! Sva tri dnevnika koja izlaze u tom gradu o izložbi su pisali, samo, naravno, na stranici gradske ru-

Već deset godina crtam kartone za „Balade Petrice Kerempuha“ Miroslava Krleže

brike. Jer oni nisu ni nakon četrdeset godina priznali da je to umjetnost i ne može doći na stranicu feljtona na kojoj se piše samo o umjetnosti. Tako da moja izložba nije bila najavljena ni na televiziji iako je najveća u Njemačkoj. Čak nije ni gradonačelnik Frankfurta na Majni došao otvoriti izložbu iako u to vrijeme značajnije izložbe nije bilo u Njemačkoj. Onda je jasno što oni o tome misle. Isto što i hrvatski službenici! To se može kajkavski objasniti: Niš koristi!

Tek naknadno sam ustanovio, bolje reći doznao, da je nepoznati hrvatski konzul iz Frankfurta na Majni, poslao jednu svoju zamjenicu na otvorenje moje izložbe, 3. ožujka ove godine.

Ali, ili je ona bila poslana samo kao gledateljica ili mi se nije usudila prići, jer nije htjela uprljati prsterukujući se s jednim pravim gastarbajterom, ili ju je netko nagovorio da se ne predstavi, ili sam joj bio antipatičan.

Tko to zna! Putevi malograđana (ili *Kleinburgera*) su neuhvatljivi!

 Stjepan ŠULEK